

CRISTINA CHEVEREȘAN
ADINA BAYA

POVEȘTI REGÂNDITE
DE LA CARTE LA FILM



Editura Universității de Vest din Timișoara

2022

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	5
I. „CLASICI” REVIZITAȚI	7
My Cousin Rachel	9
Văduva gri.....	9
Jocul cu așteptările.....	13
Out of Africa	17
Complicitate în alteritate.....	17
Salutări din coloniile africane.....	21
The English Patient	25
Cetatea tuturor vânturilor.....	25
<i>Pacientul englez: a doua vizionare</i>	29
La revedere acolo sus	33
Ingeniozitatea disperării.....	33
Comedramă cu iz chaplinesc.....	37
Pescărușul	41
Convenție și in(ter)venție.....	41
Zbor frânt.....	45
Little Women	49
Emanciparea domesticului.....	49
Despre sexul regizorului.....	53
The Invisible Man	57
Cine ești fără martori?.....	57
<i>Omul invizibil în era #metoo</i>	61
Emma	65
Pedanteriile unei pețitoare cu zvâc.....	65
<i>Emma: o adaptare fără surprize</i>	69

David Copperfield	73
Daisy-Trot-Doady: Copperfield se întoarce	73
În căutarea identității.....	77
The Call of the Wild	81
Nu doar o altă poveste cu căței	81
Protagoniști canini.....	85
Scent of a Woman	89
Abrupt, dulce-întunecat.....	89
Rememorări parfumate.....	93

II. EXPLORĂRI (AUTO)BIOGRAFICE

Under the Tuscan Sun	99
Festina tarde	99
Toscana cea mereu însorită	103
The Lost City of Z	107
El Dorado: obsesia fatală	107
Cu maceta prin jungla narativă.....	111
The Glass Castle	115
Donchișotisme falimentare.....	115
Cum crești copii netemători?.....	119
Black Klansman. A Memoir	123
În Klan cu dușmanul	123
Zoom pe rasism	127
Same Kind of Different As Me	131
Micii oameni mari	131
„Săracii oameni bogați”	135
„I Heard You Paint Houses”	139
Zugrav în serie.....	139
Un „gran finale” regizoral.....	143
Apropierea	147
Urme vagi	147
Emigrația: vedere de aproape.....	151

The Boy Who Harnessed the Wind	155
Superstiții vs. mori de vânt	155
Îmblânzirea vântului (și a audienței).....	159
The Laundromat	163
Căderea din rai. Fiscal.....	163
Marea mașinărie de spălat bani.....	167
Nomadland: Surviving America in the Twenty-First Century	171
Libertate de voie, de nevoie	171
America fără sclipire.....	175
The Dig	179
Excavări, dramatizări	179
Arheologie și... suspans?	183
 III. EXPERIMENTE ÎN (I)REALITATEA IMEDIATĂ	
Live by Night	189
Bunii băieți răi.....	189
Gangsteri de carton	193
The Guernsey Literary and Potato Peel Pie Society	197
Insula iubirii. De literatură	197
Scrisori emoționa(n)te și emoticoane	201
A Wrinkle in Time	205
Planete, vibrații, transformări	205
Cinemaul și „agenda civică”	209
The Sisters Brothers	213
Umor negru în Vestul Sălbatic.....	213
Neo-westernul lui Jacques Audiard	217
Heroic Measures	221
Vârsta, între etaje	221
A îmbătrâni în New York	225
The Wife	229
Premianta din umbră.....	229
Eroine feministe	233

Motherless Brooklyn	237
Tourette turat	237
Experiment neo-noir	241
Caging Skies	245
Oroare și fascinație	245
Comedie despre Holocaust?	249
Where'd You Go, Bernadette?	253
<i>Subaru vs. Mercedes. M/Paternitatea azi</i>	253
Evadare din mijlocul vieții	257
We the Animals	261
Mizerabilism fără pâine (și sare)	261
Copilăria neîmblânzită	265
A Man Called Ove	269
Arici fără țepi	269
O rețetă narativă de succes	273
French Exit	277
O damă <i>dandy</i>	277
„Scorpia absolută” (varianta îmblânzită)	281
 IV. MARGINALI, MARGINALIZAȚI	
Call Me by Your Name	287
Cor cordium	287
Vara nesfârșită	287
The History of Love	295
Copila și bătrânul	295
Povești de iubire paralele	299
If Beale Street Could Talk	303
Miracole ucise	303
Politicele premiilor Oscar	307
Crazy Rich Asians	311
Stereotipuri la zi	311
Cenușăreasa, made in China	315

Barn Burning	319
Naturi criminale	319
Pisica lui Schrödinger: varianta coreeană.....	323
The Breadwinner	327
Conștientizare forțată	327
Desenele animate: un gen „pentru copii”?	331
The Goldfinch	335
Thriller <i>au ralenti</i>	335
Pasărea prizonieră.....	339
The Miseducation of Cameron Post	343
(Re)orientări, (re)educări	343
Identități de gen incomode.....	347
Native Son	351
Subjugare, orbire, abuz.....	351
Vinovatul de serviciu	355
The Best of Enemies: Race and Redemption in the New South ..	359
Frăția contrariilor.....	359
Un film comod despre rasism	363
Winter's Bone	367
Fără scăpare. <i>Country noir</i>	367
Suflul nemilos al iernii.....	371

MY COUSIN RACHEL

VĂDUVA GRI

De fiecare dată când rememorez iernile copilăriei, majoritatea înghețate și reduse la povești ascultate sub duna primită de la bunicii de la țară, gândul îmi fuge spre o zi în care părinții păreau să nu mai ajungă acasă prin nămeți de la a nu-știu-câta olimpiadă, Cântare a României, muncă patriotică. Nu îmi explic cum pătrunsese pe micile (și, de regulă, goalele) ecrane comuniste ecranizarea clasică a romanului *Rebecca*, dar întâlnirea cu povestea lui Daphne du Maurier și arta lui Hitchcock mi-a marcat nu doar seara în care am ieșit șovăitor, reticent, din dormitorul în care mă încuiasem lângă televizorul minuscul să-mi întâmpin părinții, ci întreaga amintire a unei epoci. Tensiunea, anxietatea, teroarea cotidiană la foc lent, maleficul atent dozat din *thriller*-ul psihologic al britanicei rezonau, întrucâtva, cu o stare de spirit a fricilor, traumelor și suspiciunilor permanente. Departe, evident, de du Maurier, intenția de a-și ținti publicul de această manieră. Fascinația-mi oripilată a rămas, însă, intactă până la reîntâlnirea, în pagină, cu o altă scriere-reper a genului îmbrățișat de autoare: (presupusă) poveste de dragoste cu nuanțe întunecate, mister ancorat în goticul izolatelor conace rurale englezești, *Verișoara mea Rachel*.

Publicată în 1951, plasată între frumusețea crudă a Cornwall-ului și seducția decadentă a îndepărtatei Florențe, cartea îl are în centru pe tânărul Philip: orfan de mic, luat în grijă de un văr excentric, generos și devenit, în cele din urmă, moștenitor al moșiei și averii acestuia. Circumstanțele morții lui Ambrose Ashley sunt dintre cele mai bizare, aceasta survenind în Italia, la doar câteva luni după căsătoria inopinată cu risipitoarea văduvă Sangalletti, transformată accelerat din femeia ideală într-un monstru lipsit de scrupule. Sau cel puțin așa dădea impresia a suspecta muribundul, ale cărui confesiuni în scrisori furișe, ascunse, pierdute și regăsite stau la baza dilemelor existențiale ale îndureratului succesor. Bănuiala, îndoiala, subiectivitatea, lipsa de autoritate ce animă voci narrative scufundate în propriile scenarii mentale sunt armele de bază ale unei scriitoare care mănuiște suspansul cu lejeritate și etalează un simț al umorului macabru de un magnetism incontestabil. Romanul de dimensiuni medii e un carusel al emoțiilor de nearticulat, (ne)adevărurilor spuse pe jumătate, răsturnărilor de situație și schimbărilor subite de părere și atitudine, toate găzduite de o proprietate ce-și caută fosta glorie, bântuită – cel puțin simbolic – de spectrul fostului stăpân.

Dincolo de conturarea idilei devenite obsesie dintre Philip, aflat în pragul celor douăzeci și cinci de ani și copleșit de noul statut și responsabilitățile aferente, și „verișoara Rachel”, considerabil mai în vârstă și experimentată în moduri pe care cititorul le poate doar ghici din aluzii sinistru-jucăușe, du Maurier se concentrează pe mecanismele maniei, manipulării, dependenței, vinovăției. Romanul înaintează prin straturi succesive de întrebări retorice ce se formează

în mintea unui Philip prins într-o pânză a tandreții și minciunii, erotismului și exploatării, geloziei și inocenței trădate. Foarte puțin familiarizat cu tertipurile feminine, pare victima sigură a unei escroace sentimentale de înaltă clasă, ce-i vizează finanțele și completează să-i asigure soarta sumbră a foștilor parteneri de viață. Indiciile se adună, nervozitatea crește, Philip oscilează între încredere oarbă și temere justificată, progresivă. Așa să fie? Muza ce dă viață tristei gospodării îi va fi, oare, binecuvântare și călău? Arta scriitoarei stă nu doar în alternarea variantelor și tachinarea constantă a cititorului, ci și în menținerea incertitudinii ce se prelungește chiar după finalul dramatic, deschis interpretărilor.

Dacă natura rezonază, previzibil, cu modificările de ton și stare ale protagoniștilor, posibilitatea unor intenții criminale plutește în aerul încărcat de scânteii și ambiguități de tot felul. Nedumeririle se adună, confuzionante și amenințătoare, în mintea moștenitorului naiv cu aceeași insistență cu care se insinuează în lectura presupus detașată a unui cititor devenit el însuși captiv într-un joc al minții. Detaliile și descoperirile de parcurs sunt menite a funcționa ca avertismente pentru Philip, dispus să renunțe la orice pentru ceea ce ajunge să considere împlinirea supremă alături de o ființă de vis, dar deznodământul dă așteptările peste cap, iar moartea care-și face, într-adevăr, loc pe moșie, nu e câtuși de puțin cea anticipată. Iubire dezinteresată sau trădare programatică, accident sau sinucidere demonstrativă, justiție poetică sau pedeapsă divină pentru neîncredere și cinism cultivat?

Du Maurier își lasă publicul să aleagă, nu fără a-l obliga să-și reconsidere propriile clișee și manierisme, să-și analizeze

automatisme de gândire și să se întrebe în ce măsură poate fi influențat de o contextualizare inteligentă, dar potențial răuvoitoare, a evenimentelor. Să fi fost verișoara Rachel cea nelegiuită văduvă neagră, în căutarea unei noi victime pe care s-o consume, întru satisfacerea propriilor necesități diverse, sau să fi fost cu adevărat făptura impulsiv-afectuoasă ale cărei gesturi și atenții sunt prezentate drept deghizări din ce în ce mai abile ale unei naturi calculat-asasine? Răspunsul stă în lectura fiecăruia. Stăpânind contrastele, construind dubiile, provocând la judecată întemeiată pe circumstanțe niciodată clarificate întru totul, du Maurier lasă în urmă o memorabilă văduvă gri.

C.C.

JOCUL CU AȘTEPTĂRILE

În 2018, Olivia de Havilland a împlinit 102 ani. Apariție proeminentă în poza de grup cu generația de glorie a cinemaului clasic hollywoodian, ea a devenită celebră prin anii '30 ai secolului trecut. Probabil v-o amintiți din *Pe aripile vântului* (*Gone with the Wind*, 1939) și din *Moștenitoarea* (*The Heiress*, 1949). Sau din prima adaptare pentru marele ecran a romanului *Verișoara mea Rachel* (*My Cousin Rachel*), de Daphne du Maurier, lansată în 1952. La peste șase decenii distanță, celebrul roman în a cărui ecranizare Olivia de Havilland își făcea o apariție centrală memorabilă este revizitat. Construit în jurul unui personaj feminin misterios și seducător, acesta e retradus în limbaj cinematografic, de data asta având-o pe Rachel Weisz în rolul principal.

Verișoara mea Rachel (*My Cousin Rachel*), varianta 2017, are un scenariu trecut prin filtrul câtorva dintre obsesiile privitorilor de film actuali, exploatănd cu succes nu doar o tramă plină de suspans, ci și detalii mai puțin nuanțate anterior. Printre ele: aerul de feminism incipient al lui Rachel și valențele freudiene ale conflictului. Toate așezate în jurul nucleului dur al poveștii lui Daphne du Maurier, care e păstrat intact.

Plasată undeva în prima parte a anilor 1800, drama de epocă începe cu povestea lui Philip Ashley. Rămas orfan

în copilăria fragedă, el e adoptat de vărul său Ambrose, care îl crește precum un tată, într-un conac din Cornwall, lipsit de orice prezență feminină. Când ajunge la vârsta potrivită, Philip e trimis la școală, dar finalmente decide să se întoarcă, preferând peisajele rurale în detrimentul cărților și al orașului. Între timp, vărul cu figură paternă se îmbolnăvește și e trimis de medici la Florența pentru a-și trata plămânii cu soare și aer mediteranean. Legătura solidă dintre cei doi e întreținută printr-o corespondență regulată. Philip află astfel despre apariția unei verișoare îndepărtate, Rachel, în viața lui Ambrose și despre iminența unui mariaj cu ea. Vestea îi provoacă un amestec de reticență și gelozie. „O femeie? Ce nevoie are de ea când mă are pe mine?” se întreabă el cu egoismul inocent al unui băiețel – deși e trecut de 20 de ani acum. Anxietățile afective ale orfanului persistă și în viața de adult. Când află, șocat, despre moartea lui Ambrose la Florența, Philip devine bănuitor și dezvoltă o ură nedisimulată față de Rachel. Asta până în momentul în care o întâlnește față în față.

Este Rachel vinovată sau nu de moartea lui Ambrose? A fost o soție care l-a îngrijit cu devoțiune sau l-a trimis în sicriu prin trucuri vrăjitorești? Filmul practică un joc permanent cu aceste două perspective, cu așteptările și rezoluțiile. Noi detalii ce ies la suprafață cu privire la misteriosul personaj al lui Rachel te trimit când într-o direcție, când în alta. În plus, reconstituirea poveștii printr-un narator care nu prezintă încredere e strategia perfectă pentru dezvoltarea suspansului. Camera de filmat ne permite accesul doar în mintea tulburată a lui Philip, nu și în cea a lui Rachel. Iar toate bănuielile acestuia și ura se topesc treptat în mlaștina

unei iubiri oarbe. E nevoie de numai câteva zile din momentul venirii lui Rachel la conacul din Cornwall pentru ca avântul de dulău agresiv al lui Philip să se transforme în docilitatea unui cățeluș care nu își dorește decât atenția afectuoasă a lui Rachel.

După cum se vede clar din titlu, *Verișoara mea Rachel* e un film al cărui întreg eșafodaj se sprijină pe un personaj principal puternic. În ciuda rolului lor în dezvoltarea detaliilor narrative, restul personajelor – incluzându-l pe Philip – rămân doar cu scop de pârghii în creionarea misterioasei figuri feminine. De aceea putem să îi scuzăm regizorul Roger Michell faptul că distribuie o actriță acaparantă, ce atrage ca un magnet întreaga atenție, în rolul principal, și figuri mai puțin notabile în rest. În postura lui Rachel, actrița Rachel Weisz (sic!) seduce privitorul cu același farmec nonșalant cu care îl învârt pe degete pe Philip. Cu replici inteligente, care tachinează sau amuză, cu privire când maternă, când senzuală – Rachel scoate la iveală în Philip vulnerabilitatea bărbatului neobișnuit să fie ținta atenției feminine. Mult mai în vârstă decât el, cu un trecut suficient de controversat, ea îl bulversează profund, îl face orb și surd la avertismentele vechilor prieteni, sedus și captiv fără drept de apel.

Verișoara mea Rachel e un thriller bine pus la punct, în care așteptările privitorului sunt formulate și schimbate constant. Deși nu lipsesc momente și replici aflate la limita clișeului sau a previzibilului, ele își găsesc un loc relativ firesc într-o dramă de epocă făcută după canon. E drept că lipsește un ochi regizoral care să atace (măcar puțin) conformismul mainstream și să facă din acest film unul care surprinde –

cum e cazul în *Lady Macbeth* (2016), de exemplu, plasat în aceeași epocă, tot cu un personaj feminin eclatant în centru –, însă, per ansamblu, *Verișoara mea Rachel* e o vizionare acroșantă, agreabilă.

A.B.

(mai 2018)

OUT OF AFRICA

COMPLICITATE ÎN ALTERITATE

Îmi aminteam vag frumusețea peisajelor și atmosferei unui film al copilăriei: *Din inima Africii*, asociat cu imaginea unor Meryl Streep și Robert Redford tineri și îndrăgostiți undeva, departe. Scotocind prin *Raftul Denisei*, am realizat că nu citisem clasicele memorii publicate de Karen Blixen în 1937 în Anglia și Danemarca și, în anul următor, în Statele Unite. Bine-cunoscută (și) sub pseudonimul Isak Dinesen, daneza ce va fi cochetat nu o dată cu Nobelul își exersează darul povestirii într-o autobiografie rezultată din perioada petrecută în Kenya (1914-1931) ca imigrantă, baroneasă și soție de fermier european înstărit, (co-)proprietară de plantație de cafea, administratoare de domeniu, mediatore de conflicte, doctor, educator și vânător de ocazie, observator al obiceiurilor locale ș.a.

Deși presupusă înregistrare a propriilor aventuri și transformări într-un continent divizat între colonii ale marilor imperii, magistral evocat deja de Joseph Conrad în *Inima întunericului*, volumul surprinde prin relativ puțină explorare personală, evitând intimitățile și dedicându-se aproape exclusiv construirii unei Africi a minții: pe cât de

captivantă, pe atât de contrariantă, cu precădere pentru cititorul de mileniu trei. Pe de o parte, melancolia, lirismul, romanțarea, evidenta afecțiune pentru oameni și locuri, sentimentalismul strunit de încercările de *socio-*, *antropo-*, chiar *psihanaliză* ale societății tribale sunt incontestabile. Pe de altă parte, date fiind istoria și mentalitățile vremii, bunele intenții și maniere ce modelează textul și situațiile, deși perfect încadrabile epocii (ba chiar mult înaintea ei), nu exclud atitudini și comentarii ce trădează naivitate, auto-suficiență, condescendență, născute din prejudecățile inerente diferenței culturale (care, de altfel, par a funcționa de multe ori în dublu sens).

Autoarea însăși se luptă cu dilemele greu de tranșat ale propriei poziții la ferma de la poalele colinelor Ngong, a căror amintire îi stârnește emoții greu de stăpânit. („Priveliștile erau infinit de largi. Tot ce vedeai cu ochii respira măreție, libertate și o noblețe fără egal.”) Grăitor poate fi un titlu de capitol, *Sălbaticul din casa imigrantei*: deși termenul prim reînvie controversesele despre un tip adânc înrădăcinat de raportare la celălalt, sintagma surprinde, cu asumare ce nu dispare pe parcursul manuscrisului, o dublă marginalitate. La fel de străină în țara-gazdă precum localnicul îngrijit și adăpostit, generos, la domiciliu (nici pe departe singurul), Blixen dezvoltă o „relație stabilă și personală cu băștinașii”, o complicitate în alteritate, acceptarea unei stări de fapt ce presupune imposibilitatea unei cunoașteri sau înțelegeri reciproce complete și necesitatea stabilirii unui echilibru non-conflictual.

Eforturile scriitoarei de a se integra în sfera locuită, chiar și temporar, sunt remarcabile, iar portretul indigenilor și